

Pressmeddelande 200930

Fyra nya sorter med historia i Grönt kulturarv®-sortimentet

Under varumärket Grönt kulturarv® säljs sorter med en lång och väl dokumenterad odlingshistoria i Sverige. Sorterna har spårats upp vid Programmet för odlad mångfalds inventeringar av äldre trädgårdsväxter och blivit utvalda att bevaras i Nationella genbanken vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Alla sorter som saluförs under varumärket Grönt kulturarv® har odlats i Sverige före 1940, 1950 eller 1960, beroende på växtslag, och till dem finns ofta både traditioner, berättelser och lokala namn knutna. De har inspirerat till de nya sortnamn som växterna har fått.

De första Grönt kulturarv®-sorterna kom på marknaden 2013 och sortimentet har nu växt till att omfatta ett nittiototal sorter. Sortimentet består av frukt, rosor, perenner, träd, prydnadslökar, köksväxter och krukväxter.

Våren 2021 utökas sortimentet med fyra nya sorter. Bland nyheterna finns både köks- och prydnadsväxter. Sorterna är insamlade i Uppland, Västmanland respektive Skåne.

Från trakterna av Fagersta i Västmanland kommer bourbonrosen 'Pipar Hans' och från Enköping i Uppland kommer pepparroten 'Wallen'. Båda har funnits i odling sedan 1800-talet. Parklindarna 'Övedskloster' E respektive KRISTINA® E ('Eleonora' ^{PBR}) är insamlade i Skåne och Uppland och går att spåra tillbaka till 1770-talet respektive 1630-talet.

Kortfattade beskrivningar av de fyra nya Grönt kulturarv®-sorterna:

Bourbonrosen *Rosa* (Bourbon-Gruppen) 'Pipar Hans' är en mycket odlingsvärd och lättodlad ros med de gammaldags buskrosornas allra bästa egenskaper. Sorten blir vacker som solitär, i grupper och buskplanteringar.

Sorten blir 1,2 – 1,8 meter, men undantagsvis ända upp till 2,5 meter hög, och har ett tämligen tätt växtsätt. Blommorna är tätt fyllda och varmt karminröda till ceriserosa. Kronbladens undersida är markant ljus silveraktigt rosa. Blommorna är 7-9 cm i diameter och doftar starkt och gott av citrus och vanilj med kryddiga och peppriga inslag. Sorten är förhållandevis frisk men kan angripas av både svartfläcksjuka och rost. 'Pipar Hans' är härdig upp till och med zon 5, troligen zon 6.

Sorten har fått sitt sortnamn efter Pipar Hans som 1870 lämnade Pipar Hans Pipargården i Leksand tillsammans med sina barn och sin hustru Kavel Britta Israelsdotter för att ta anställning som byggmästare på valsverket i Ramnäs i Västmanland. År 1888 var bygget med valsverket avslutat och Pipar Hans vandrade mot Västervåla för att söka efter en gård där han skulle kunna bosätta sig med sin familj. Säggen berättar att i ett vägskal mötte han en man som han kom i samspråk med och Hans frågade efter lediga gårdar i trakten. "Ja, du kan få köpa min gård" sade mannen han mötte. Pipar Hans köpte så Lilla Skommarbo i Västervåla socken i Västmanland och familjen flyttade snart in på gården. Där planterade Pipar Hans och Britta denna gammaldags buskros. Varifrån rosen kom är inte säkerställt men det sägs att de tog med rosen från Leksand.

Pepparrot har varit en folklig krydd- och medicinalväxt sedan medeltiden. Några sorter har inte förekommit i handeln, men de pepparrotter som odlats runt om i landet skiljer sig mycket åt.

Pepparroten *Armoracia rusticana* 'Wallen' kommer från resterna av de stora odlingarna i Enköping på 1800-talet. Den samlades först in av Enköpings museum. Sortnamnets ursprung är okänt och huruvida 'Wallen' är en felstavning av Wallin vet vi inte. Josef Wallin var den sista pepparrotsodlaren i Enköping. 'Wallen' har hög halt av glykosinolatet sinigrin som ger pepparrot den starka smaken.

Parklinden *Tilia x europaea* 'Övedskloster' E finns i handeln som E-planta sedan 2014, men kan nu också märkas med varumärket Grönt kulturarv. Parklinden 'Övedskloster' kommer från den stora allé vid Övedskloster i Skåne som Hans Ramel lät anlägga runt 1770 efter ritningar av bl.a. Carl Hårleman. Sorten är högrest med rundad krona hos äldre träd. Höjd 20-25 m. Parklinden 'Övedskloster' har mer horisontella grenar från stammen jämfört med 'Zwarte Linde' och mindre blad än 'Pallida'. Stammen har längsgående barksprickor och sorten skjuter som äldre måttligt med stambasskott.

Den okuleras eller ympas på grundstam (*Tilia platyphyllos*), men odling på egen rot är att föredra. Trädet ger ett mörkare intryck än 'Pallida' genom sin nästan gråsvarta bark på den cylindriska stammen och på grenverket. På sensommaren vänder ofta bladen undersidan utåt, vilket ger ett grått skimmer över kronan. Härdighet zon 1-5.

Parklinden *Tilia x europaea* KRISTINA® E ('Eleonora' PBR) blir 20-30 meter hög med pyramidal kronform. Sorten har relativt korta, något hängande sidogrenar. Den används som stads- och alléträd, föredrar fuktig, näringsrik- och mullhaltig jord men klarar även torrare jord i stadsmiljö.

Ursprungsträdet till KRISTINA planterades i parken vid Svartsjö slott på Färingsö i Mälaren av Gustav II Adolf ca 1630. Sägner går isär huruvida han planterade trädet för att hedra sin mor Kristina av Holstein eller sin dotter, känd som drottning Kristina efter faderns död 1632. Dess mångstammiga växtsätt förklaras med att den planterades upp och ner. "Kristinalinden" är Sveriges största lind med stamomfång på 980 cm och beskrivs som typträd för parklindar av Pallida-typ. Härdighet: zon 1-4(5).

Sorten har funnits som E-planta sedan 2014. E-plantcertifieringen kan nu kompletteras med varumärket Grönt kulturarv®. Sorten får ej förökas utan tillstånd av sortägaren E-planta ekonomisk förening. Läs mer på E-planta ekonomisk förenings webbplats <https://www.eplanta.com/>

Mer information om alla sorter finns att hämta på www.slu.se/pom/grontkulturarv. Pressfoton finns att ladda ner på www.slu.se/pom/grontkulturarv/pressfoton.

Bakgrund

Varumärket Grönt kulturarv® har skapats för att göra det möjligt att lansera och saluföra odlingsvärt växtmaterial som samlats in genom Programmet för odlad mångfald, Pom. Pom är ett nationellt program för att bevara den genetiska mångfalden bland de odlade växterna. Pom samordnas från Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp, men är ett nätverk där flera olika organisationer och myndigheter ingår, till exempel friluftsmuseer, botaniska trädgårdar, Fritidsodlingens riksorganisation, Jordbruksverket och Riksantikvarieämbetet.

Mellan 2002 och 2010 genomförde Pom åtta olika landsomfattande inventeringar av äldre trädgårdsväxter, bland annat frukt, bär, krukväxter, perenner och rosor. Växterna som lanseras är sådana som inventerats av Pom och valts ut att bevaras i Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp.

De första Grönt kulturarv®-sorterna kom på marknaden våren 2013. Nu finns ett nittiotial sorter i handeln. Sorterna finns till försäljning i handelsträdgårdar och garden center.

Varumärket Grönt kulturarv® har tagits fram i samarbete med Elitplantstationen, E-planta ekonomisk förening och LRF Trädgård.

Kontaktpersoner:

Helena Persson, samordnare för Pom vid SLU. E-post helena.m.persson@slu.se

Erik de Vahl, genbankskurator vid Nationella genbanken med ansvar för fleråriga köksväxter. E-post erik.de.vahl@slu.se

Elisabet Martinsson, Elitplantstationen. E-post info@elitplantstationen.se

Gunnel Holm, E-planta ekonomisk förening. E-post info@eplanta.com.